

*Симеонова България в историята на европейския югоизток: 1100 години от битката при Ахелой (Emperor Symeon's Bulgaria in the History of Europe's South-East: 1100 Years from the Battle of Achelouse)*, II, съставители Николай Кънев, Пламен Павлов, Ангел Николов, Издателство „Фабер“, Велико Търново 2018, ss. 335

Prezentowana książka jest drugą częścią publikacji powstałej jako owoc konferencji, która odbyła się w dniach 25–28 października 2017 r., w Pomorie (Bułgaria), w 1100. rocznicę bitwy rozegranej między siłami bułgarskimi i bizantyńskimi nad rzeką Acheloy pod Anchialos. Starcie to zakończyło się sukcesem Bułgarów i rozpoczęło dziesięcioletni okres ich dominacji na Półwyspie Bałkańskim.

W książce zamieszczono szesnaście artykułów, dotyczących bezpośrednio samej bitwy, jak i różnych aspektów dziejów Bułgarii czasów Symeona I Wielkiego (893–927). W pierwszym z nich Georgi N. Nikolow (Георги Н. Николов, *Битката при р. Ахелой (20 август 917 г.) в историческите извори и историографската традиция*, s. 13–32) charakteryzuje źródła, stanowiące podstawę naszej wiedzy o bitwie pod Anchialos (w zasadzie bizantyńskie, ponieważ w źródłach innej proveniencji bitwa ta albo nie jest wzmiankowana, albo są w nich informacje nie wnoszące niczego nowego do przekazu tych pierwszych). W drugiej części artykułu Autor pokrótce przedstawia opinię współczesnych badaczy o znaczeniu bitwy, poczynając od K. Irečka, na R. Browningu kończąc. G.N. Nikolow formułuje pogląd, że bitwa pod Anchialos jak dotąd nie znajdowała się w obrębie szczególnego zainteresowania historyków, którzy zajmowali się nią jedynie przy okazji badań dotyczących panowania Symeona Wielkiego.

Nikołaj Кунев (Николай Кънев, *България и Византия на Балканите през периода 912/3–927 г.*, s. 33–95) analizuje, w obszernym tekście, stosunki bułgarsko-bizantyńskie w drugiej połowie rządów Symeona. Po rozważeniu szeregu szczegółowych kwestii (np. cele wyprawy Symeona pod Konstantynopol w 913 r., znaczenie ceremonii celebrowanej w Hebdomonie przez patriarchę Mikołaja Mistyka czy warunków pokojowego układu bułgarsko-bizantyńskiego z 927 r.) formułuje pogląd, że rządy Symeona stanowiły apogeum

bułgarskiej potęgi na Bałkanach. Symeon, zdaniem N. Kynewa, w charakteryzowanym okresie odsunął Bizancjum na tym obszarze na drugi plan. W militarnym aspekcie bitwa pod Anchialos była szczytem sukcesów bułgarskich, zaś pod względem formalnym apogeum bułgarskiego znaczenia stanowił układ pokojowy z 927 r.

W kolejnym tekście Płamen Pawłow (Пламен Павлов, *За ролята на номадите маджари и печенези в българо-византийските отношения при цар Симеон Велики (893–927)*, s. 96–106) analizuje rolę, jaką odgrywali Węgrzy i Pieczyngowie w stosunkach bułgarsko-bizantyńskich w dobie rządów Symeona, a szczególnie w czasie wojny bułgarsko-bizantyńskiej w latach 894–896 i w kampanii roku 917. Wskazuje, że w polityce wobec Węgrów i Pieczyngów Symeon tak odnosił sukcesy, jak i przeżywał niepowodzenia. Zauważa, że zwycięstwo w bitwie pod Anchialos było przede wszystkim konsekwencją oparcia się na własnych siłach, a nie wsparciu jednego czy może nawet dwóch będących przedmiotem rozważań etnosów.

Georgi Atanasow (Георги Атанасов, *Човешкият потенциал на цар Симеон Велики за водене на войни. Славяни, имигранти, съюзници*, s. 107–144) rozważa kwestię zaplecza demograficznego wojsk Symeona I Wielkiego. W obrębie jego dociekań znaleźli się Słowianie, Bułgarzy zadunajscy oraz sojusznicy Symeona, m.in.: Pieczyngowie, Węgrzy i Serbowie. Autor w konkluzji swojego tekstu stwierdza, że dzięki takiemu zapleczu bułgarski władca mógł prowadzić przez wiele lat skuteczne działania przeciw cesarstwu bizantyńskiemu.

Nikołaj Hrisimow (Николай Хрисимов, *За понятието емиаргос и цар Симеон (на база два типа негови печати)*, s. 145–163) skupił swoją uwagę na terminie „emiargos” (pół-Grek) użytym przez Liutpranda z Kremony wobec Symeona Wielkiego. W swoje wywody wciąga materiał sfragistyczny „firmowany” przez bułgarskiego władcę. Autor zwraca uwagę, nieco patetycznie, że choć różnie można rozumieć wzmiankowany neologizm<sup>1</sup>, to o tym, jak należałoby go pojmować, powinny świadczyć czyny Symeona.

---

<sup>1</sup> Według mnie nie należy rozumieć go jako wyrazu uznania wobec Symeona – *Симеон I Велики – „полугрък”?* Бележки върху значението на израза „emiargos” у Лютпранда (*Antropodosis*, III, 29), „Bulgaria Mediaevalis” 2013/2014, t. 4/5, s. 69–73 (wersja polska: *Symeon I Wielki – pół Grek? Kilka uwag na temat znaczenia terminu ‘emiargos’ (Liutprand z Kremony, „Antropodosis”, III, 29)*, „Balcanica Posnaniensia” 2013, t. 20, s. 19–24). N. Hrisimow nie podziela tego poglądu, ale wskazane przez niego argumenty (s. 147 i 148) są nietrafione i nie podważają mojego wywodu.

Ljudmiła Donczewa-Petkowa (Людмила Дончева-Петкова, *На границата между езичество и християнство (по данни на некрополите от IX–X в.)*, s. 164–185) zajmuje się analizą materiału archeologicznego, pochodzącego z okresu po przyjęciu chrztu przez Bułgarów, odkrytego w nekropoliach północno-wschodniej Bułgarii. Pozwala on na obserwacje procesu wrastania chrześcijaństwa w społeczeństwie bułgarskim, a jednocześnie przetrwania niektórych pogańskich zwyczajów.

Borys D. Borysow (Борис Д. Борисов, *Селищната мрежа през Ранното средновековие на територията на дн. Южна България*, s. 186–203) przedstawia proces rozwoju osadnictwa na terenach dzisiejszej Bułgarii Południowej we wczesnym średniowieczu. Wskazuje, że można wyróżnić trzy etapy tego procesu w interesującym go okresie. Pierwszy obejmuje drugą połowę wieku VI i pierwszą VII w., kiedy to następowały na te tereny najazdy awarsko-słowiańskie; drugi etap, to początek IX w., kiedy doszło do rozszerzenia się Bułgarii na południe od Bałkanu – za panowania chana Kruma; trzeci następuje po zawarciu układu pokojowego między Bułgarią a Bizancjum, datowanego przez Autora na 864 r. – wówczas to w ręce bułgarskie przekazane zostały tzw. „puste ziemie” od Sideru po Dewelt. Jak twierdzi B.D. Borysow, dopiero w tym ostatnim etapie można mówić o stałym bułgarskim osadnictwie na terenach dzisiejszej Bułgarii Południowej.

Następny artykuł autorstwa Dimczo Momczilowa (Димчо Момчилов, *Старобългарската укрепителна система на Първото българско царство в Източна Стара планина – проблеми и предизвикателства пред българската медиевистика*, s. 204–213) poświęcony został kwestii funkcjonowania bułgarskiego systemu obronnego na terenie wschodniej Starej Płaniny. Autor przedstawia poglądy bułgarskich autorów w tej kwestii i formułuje postulaty badawcze jej dotyczące.

Janko Christow (Янко Христов, *Византийски пленници в Симеонова България (по писмени сведения)*, s. 214–231) podejmuje problem bizantyńskich jeńców w Bułgarii w dobie rządów Symeona I Wielkiego. W czasie prowadzonych wówczas działań wojennych niejednokrotnie Bizantyńczycy wpadali w ręce Bułgarów. Ich los uzależniony był w dużej mierze od tego, w jakim momencie znajdowały się działania wojenne. Zdarzały się egzekucje, notowane są przejawy okrucieństwa wobec nich. Bizantyńczycy dążyli do wykupywania swoich pobratymców, względnie do wymiany za Bułgarów, którzy znaleźli się

w ich rękach. Autor wskazuje, że źródła pisane, którymi dysponujemy, nader niewiele mówią o tych Bizantyńczykach, którzy pozostali w Bułgarii.

Aneta Nikołowa (Анета Николова, *Боришиъ день. За времето и мястото на въвеждане на такава памет в църковния календар*, s. 232–245) zastanawia się nad zagadnieniem, komu poświęcony był tzw. *Боришиъ день*, który wzmiankowany jest w XVI-wiecznym ruskim rękopisie (Волоколамски сборник – МДА № 576). W nauce utrwaliło się przekonanie, że chodzi tu o dzień, w którym wspominano Borysa i Gleba, ruskich świętych. Uczona stawia tezę, że tradycja świętowania – *Боришиъ день*, zrodziła się w Bułgarii i że dzień ten poświęcony był Borysowi-Michałowi, temu władcy bułgarskiemu, który doprowadził do przyjęcia przez Bułgarów chrztu.

Stela Donczewa (Стела Дончева, *Средновековният български колан – войнско отличие и/или мода*, s. 246–261) analizuje rolę pasa w bułgarskim społeczeństwie średniowiecznym. Autorka stwierdza, że do X w. pas stanowił wyróżnik pochodzenia, pełnionego urzędu czy wojskowej rangi. W okresie późniejszym doszło w dużym stopniu do utraty tych funkcji. Pasy unifikują się, a tym co staje się społecznym ich markerem jest materiał, z którego zostały wykonane.

Dejan Rabojanow i Swetłana Welikowa (Деян Рабоянов, Светлана Великова, *Ранносредновековен меч от експозицията на РИМ–Русе*, s. 263–275) rozpatrują kwestię pochodzenia i datowania miecza znajdującego się w zbiorach Regionalnego Muzeum Historycznego w Ruse (nr 2301). Miecz ten miał być prawdopodobnie znaleziony na Carewcu w Wielkim Tyrnowie. Autorzy dochodzą do wniosku, że jest to broń pochodzenia bizantyńskiego, która została wyprodukowana najpewniej na przełomie VI i VII w.

Milen Nikołow (Милен Николов, *Ранносредновековни ремъчни апликации от южното Черноморие*, s. 276–288) zajmuje się aplikacjami zawieszanymi na rzemieniu, które znalezione zostały w latach 2013–2016 w Rusokastro i Pomorie. Tekst w znacznym stopniu stanowi katalog ozdób wskazanego typu.

Dejan Rabojanow i Krasimir Krystew (Деян Рабоянов, Красимир Кръстев, *Късносредновековен колан от фонда на ИМ – Поморие*, s. 289–311) analizują fragmenty pasa, który w 2011 r. został włączony do zbiorów Muzeum Historycznego w Pomorie. W konkluzji dochodzą do wniosku, że jest to import, który wykonany został albo w Europie Zachodniej albo na dalmatyńskim wybrzeżu między połową XIII w. a początkiem/połową wieku XIV.

Ана Кoczewa (Ана Кочева, *Кирило-Методиевата езикова норма*, s. 312–320) charakteryzuje cyrylo-metodiańską normę językową, pod kątem fonetycznym, leksykalnym i gramatycznym. Zauważa, że można pewnie jej aspekty obserwować i dzisiaj w południowowschodnim bułgarskim dialekcie używanym w okolicach Tesaloniki.

Ostatni artykuł, którego autorem jest Iwan Koczew (Иван Кочев, *Следи от най-архаичните български говори (от Солунско и Плиско-Преславско) в Поморийския регион*, s. 321–331), rozważa kwestię śladów najstarszych dialektów bułgarskich w regionie pomorijskim. Wskazuje, że można dostrzec na wskazanym obszarze pozostałości językowe pochodzące z czasów Borysa-Michała i Symeona (dialekt sołuński, w ramach którego widać ślady plisko-preślawskiego typu).

Książkę uzupełniają trzy teksty otwierające tom: od redaktorów (s. 7–8), Iwana Aleksowa, kmeta obszcziny Pomorie (s. 9–10) i Antona Karabaszewa, dyrektora Muzeum Historycznego Miasta Pomorie (s. 11–12), a także spis skrótów (s. 332–333) oraz wykaz autorów (s. 334–336).

Prezentowana książka – podobnie jak część I materiałów pokonferencyjnych w Pomorie – przynosi wiele interesujących spostrzeżeń, dotyczących politycznych, militarnych i kulturalnych aspektów bułgarskiej historii w dobie bitwy pod Anchialos. Z pewnością nie może jej pominąć żaden badacz zajmujący się dziejami wczesnochrześcijańskiej Bułgarii.

Mirosław J. Leszka <https://orcid.org/0000-0003-2643-4520>  
(Uniwersytet Łódzki)